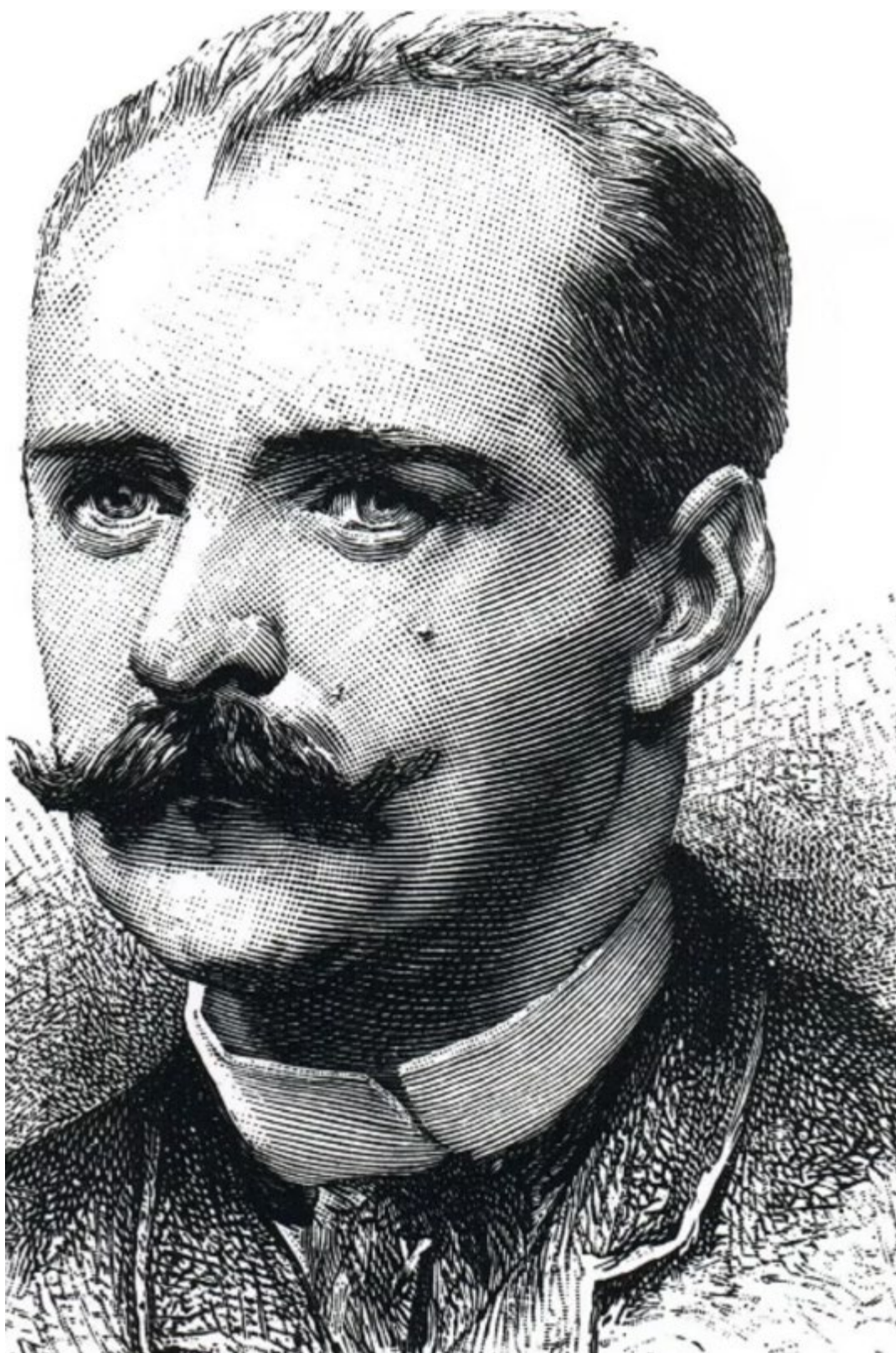

CHARLES ROMEU (1854-1933)

El veguer oblidat

Ludmilla Lacueva Canut

Charles Romeu - Il·lustració de Gaston Vuillier.

1. Introducció: un personatge injustament oblidat

La corona de flors que les autoritats andorranes havien enviat quan es va morir, el 1933, portava inscrit en una cinta de seda negra un missatge revelador: “La pobre petita Andorra al seu ben plorat Vigué Don Carlos Romeu.” Aquelles paraules, carregades d’afecte i dolor, condensen la paradoxa d’una vida: la d’un home plorat per tot un poble i alhora esborrat de la seva memòria col·lectiva.

*Tomba de Charles Romeu a Prada de Conflent.
Fotografia de Ludmilla Lacueva Canut.*

Charles Romeu és, sens dubte, un dels funcionaris francesos més notables que han passat per Andorra, i el veguer de més llarga durada en la història del Principat. Durant quaranta-set anys, de 1887 a 1933, va exercir el càrrec amb

una dedicació que va molt més enllà del mer compliment de les obligacions institucionals. Va ser constructor de la modernitat andorrana, jutge rigorós i persona generosa. I, malgrat tot, durant dècades va restar gairebé invisible en els relats de la història oficial d’Andorra.

Aquest article vol ser un homenatge documentat a la figura de Charles Romeu que recuperi la seva trajectòria vital i professional a partir de la correspondència i els informes preservats als arxius diplomàtics de Nantes, i a Perpinyà, que va redactar durant el seu mandat. Al mateix temps, vol contribuir a reparar el greuge d’una omisió injusta situant Romeu en el lloc que li pertoca: el d’una persona clau en la construcció de l’Andorra contemporània.

2. Orígens, formació i context familiar

Charles Jean-Baptiste Marie Joseph Romeu va néixer el 24 d’agost de 1854 a Prada de Conflent, als Pirineus Orientals. Procedent d’una família de juristes de la burgesia intel·lectual, el seu entorn familiar va forjar el seu caràcter. El seu pare, Jean-Baptiste Romeu, era advocat, alcalde de Prada en dues ocasions, jutge de pau i president del Consell General dels Pirineus Orientals. La seva mare, Marie-Henriette Tolrà de Bordas, pertanyia a la burgesia pradenca.

La branca materna de la família tenia una vocació clarament intel·lectual i religiosa. El seu oncle matern, l’abat Joseph Tolrà, va ser prelat de S. S. Lleó XIII i traductor de diverses obres de Jacint Verdaguer, incloent-hi l’emblemàtica *L’Atlàntida*. Aquesta influència familiar en les lletres i la cultura, tant en català com en francès, deixaria una empremta indeleble en la personalitat de Romeu, que anys més tard es convertiria en poeta i traductor ell mateix a banda del seu càrrec com a veguer.

Educats com a interns a Tolosa de Llenguadoc, Charles Romeu va estudiar dret a la Universitat de Tolosa, on el 1874 va presentar la seva tesi. De retorn a Prada, va exercir com a conseller municipal de Perpinyà. El seu domini del català, poc usual entre les classes benestants de l'època, que el consideraven una llengua menor, li seria de gran utilitat en les seves relacions amb les autoritats i la població andorranes

*Pares, germana i tiets de Charles Romeu.
Fotografia de Ludmilla Lacueva Canut.*

3. El nomenament de 1887

El 15 de març de 1887, Charles Romeu va esdevenir veguer francès a Andorra, càrrec que va assumir amb trenta-dos anys. El seu nomenament no va ser exempt de polèmica. El bisbe d'Urgell, Salvador Casañas, va expressar el seu malestar

per no haver rebut cap notificació oficial prèvia de França sobre el canvi de veguer. En la seva correspondència amb el ministre d'Estat a Madrid, el bisbe lamentava perdre el veguer sortint, de qui destacava l'esperit conciliador i la bona entesa amb les autoritats.

*Charles Romeu - Fons Família Raison.
Col·lecció Ludmilla Lacueva Canut.*

A més, Casañas havia rebut informes confidencials, de dubtosa fiabilitat, que associaven Romeu amb corrents polítics que no congeniaven amb el clergat. El bisbe creia, fins i tot, que el nomenament coincidia sospitosament amb la visita d'un comissionat interessat a obtenir una concessió per a la construcció d'una carretera, cosa que a Andorra sempre havia generat tensions polítiques. Malgrat totes les reticències inicials, la sang no va arribar al riu.

La cerimònia d'investidura va tenir lloc al Consell General, on Romeu va jurar sobre els Sants Evangelis observar les lleis, tant escrites com no escrites, els privilegis i els usos i costums de les Valls, i administrar justícia de manera recta i complerta. Aquelles paraules solemnes, pronunciades davant les autoritats andorranes, inauguraven quaranta-set anys de servei a Andorra.

Per venir a Andorra, el 1887, el veguer es va desplaçar fins a Portè, on l'esperava un home de confiança que li havien enviat des d'Andorra i un matxo, amb una bona muntura. Només portava un petit sac per al viatge, per la qual cosa no calia una segona muntura. S'allotjà a la fonda del Pepi, a Andorra la Vella. En una primera etapa, veiem com es desplaçava per arribar a Andorra muntant un matxo, lluitant contra les inclemències meteorològiques i els ports nevats. Veient la situació econòmica del país, dispensà les autoritats que una escorta el vingués a buscar i que hi hagués cap mena de recepció. Comentava que era respectuós amb els usos i costums, però aquest dispendi era innecessari. Només en alguna ocasió, en què s'havia produït algun acte de bandidatge, demanà al capità de Canillo o al desener de Soldeu que li facilités una escorta de quatre homes.

Els viatges no estaven exempts de perills. El maig de 1893, Romeu va caure del cavall al port de Soldeu. El metge oficial de les Valls d'Andorra, Josep Díaz Rico, parlava en el seu certificat de traumatismes ocasionats per la caiguda del cavall. Don Carlos Romeu tenia la cama dreta inflada i dolorosa; la tumefacció i el dolor eren més grans en la part posterior i superior de la cuixa de la dita cama. Se li aconsellà uns fomenets amb tintura d'arnica i banys diaris d'aigua fresca. De retorn cap a casa, va fer parada a Tolosa per visitar el seu cunyat, el Dr. Victor Bouissou, que li recomanà unes cures d'hidroteràpia a Amélie-les-Bains.

*Charles Romeu - Fons Família Raison.
Col·lecció Ludmilla Lacueva Canut.*

Charles Romeu era una persona propera i afable, que va teixir una relació molt estreta amb els seus guies andorrans, com el Pepe Moles o el Cisco de Sans, amb qui compartí moltes xerrades durant les llargues hores de ruta per arribar a Andorra per uns camins pedregosos i perillosos.

Als seus inicis, Romeu s'allotjà en diferents fondes i en alguna ocasió ho havia fet en una cambra llogada a casa del senyor Molines, oncle de Bonaventura

Moles, secretari en aquell moment de la Vegueria francesa. El 1888 va llogar una cambra a Andorra la Vella per a tot l'any al senyor Molines, tot i que prenia els àpats en fondes. Se li proposà de llogar un pis de dues cambres, al segon pis de casa del Sr. Molines, per 200 francs l'any, que Romeu va refusar al no estar tot l'any al país.

*Charles Romeu - Fons Família Raison.
Col·lecció Ludmilla Lacueva Canut.*

Charles Romeu es referia també al senyor Antoni Mestre Molines, propietari de l'edifici de l'antiga Vegueria, a qui el seu predecessor, Bonaventura Vigo, va deixar de pagar el lloguer dels últims quatre anys i reclamava una indemnització per part del Govern francès. Davant aquest fet i sense cap contracte firmat, la Delegació Permanent considerà que era una transacció personal de Vigo, que havia arrendat casa Molines a títol personal. Tot i així, Romeu va suggerir al propietari que revisés el que li era degut, a la baixa

per tal d'assegurar-se de cobrar de la Delegació Permanent. Finalment sembla que va tenir una indemnització de 250 francs. Romeu s'encarregà de retirar de la Vegueria els mobles i objectes diversos per transportar-los al seu apartament. Com a detall curiós, va comentar que els fusells Remington de reserva estarien segurs al seu nou allotjament i que es trobaven en bon estat, només mancava que els netegessin i greixessin per estar impecables. En els anys venidors no consta que hagués continuat llogant habitacions, sinó que preferia hostatjar-se en fondes i hostals. En els primers anys ho faria a cal Pepe Moles i a cal Cisco de Sans.

4. L'obra modernitzadora: infraestructures i institucions

Quan Charles Romeu va arribar a Andorra, el país era un territori aïllat i en bona mesura medieval: sense telègraf, sense carreteres dignes, sense policia, amb una justícia arcaica i escoles molt incipients. La situació econòmica era precària i la vida dels andorrans, dura. Romeu va entendre des del primer dia que el seu paper anava molt més enllà de representar França i impartir justícia: calia portar el progrés a les Valls.

Tot i viure a Prada de Conflent no ens pensem per un moment que estava completament deslligat de la realitat d'Andorra. Amb freqüència rebia cartes del seu batlle francès, del secretari i d'altres prohoms del país. Tots li explicaven el que passava al país.

El 1889, Romeu donà les instruccions al nou batlle durant el seu exercici. Havia de ser el batlle de tots els andorrans i evitar de ser-ho només d'alguns, havia d'evitar les divisions i dissensions personals i calia esforçar-se a captar la confiança de tots. Faria tots els possibles per evitar el conflicte amb la Mitra, cosa que era fàcil tenint en compte les bones relacions que tenien. Si hi havia una urgència, li

havia d'enviar un telegrama i esperar instruccions del veguer. A banda de les funcions judicials, havia d'enviar-li informacions tant sobre l'ordre públic com de la situació política de les Valls, que aconseguiria de les fonts més serioses i amb la màxima prudència.

En els vuit primers dies de cada mes, li enviaria un informe, que dividiria en tres parts:

1. Informació judicial relativa a la seves funcions de batlle.
2. Informació relativa a l'ordre públic, crims, delictes, multes. Capitans, deseners, armes.
3. Informació sobre la situació política mensual. Eleccions, concessions, sessions del Consell.

El contingut dels informes només seria conegut pel batlle i el secretari. A més del que rebés del veguer.

I, encara més important, no ometria res, en definitiva, per procurar-los la seva devoció absoluta i justificar la confiança que havia dipositat en ell el govern de la República Francesa.

Trobem un Romeu molt actiu en els seus inicis i estudiós de tot el relacionat amb les tradicions. Romeu volia aprofitar també l'obertura de les Corts, a partir de Sant Miquel de setembre, per passar revista d'armes a totes les parròquies segons manava la tradició, que s'havia de fer en el transcurs de l'any que seguia la nominació d'un veguer, i en els anys successius, i que segons semblava no s'havia fet des de feia temps. Recalcava que s'havia de revisar també la llista d'andorrans autoritzats a tenir armes.

El setembre de 1887, comentava amb el seu batlle J. Bonell que, segons informacions rebudes, un

carregament d'armes destinades als carlins seria enviat de França a Espanya per la vall d'Andorra. Aquestes armes, desmuntades, serien amagades en sacs de blat de moro o de blat i transportades a l'om de mula fins a un poble a prop de la Seu d'Urgell. Li demanava prudència i discreció per investigar aquest fet i que comptés amb persones de gran confiança i fidels. Calia fer la relació de tots els passatges de frontera amb França que fossin practicables per portar fardos. Pel que fa als pobles que podrien ser susceptibles de rebre aquestes armes, parlava d'Arcavell, Calvinyà i Anserall.

La línia telegràfica va ser un dels projectes que més maldecaps li va donar. Romeu temia que es repetís l'episodi anterior en què els andorrans havien tirat els pals a terra. Tot i que les autoritats li deien que tirés endavant, el veguer no estava gens tranquil. La premsa, el 1893, també se'n va fer ressò amb algun titular com "Mori el telègraf" i fins i tot algun lector hi va respondre:

Los rumores de que se hace eco el telegrama que le remiten de Perpignán son completamente faltos de veracidad.

Los Andorranos no gritamos muera el telégrafo, sino que todos unánimes gritamos ¡Viva el telégrafo y adelante el progreso! Nada, enteramente nada, hay de verdad, en que se haya cortado el hilo, ni derribado ningún poste de la línea de Andorra la Vieja en Sant Julián de Loria, ni del viaje del francés señor Veguer; lo que hacemos los andorranos es estar sumamente agradecidos de la protección que nos dispensa el gobierno francés, como agradeceríamos al señor Obispo, co-príncipe de Andorra, y al gobierno español, que nos hicieran la línea desde Seo de Urgel á Andorra la Vieja, como ya desde hace algún tiempo se nos tiene prometido,

La construcció de la carretera cap a la frontera francesa va ser un altre dels seus projectes estrella. Romeu va treballar incansablement per connectar físicament Andorra amb el món exterior, entenent que la infraestructura viària era la condició prèvia de qualsevol progrés econòmic. L'any 1929, es va fotografiar acompanyant el delegat permanent Fernand Leroy durant les obres d'ampliació de la carretera entre Andorra la Vella i Encamp

8

[illegible]

Només hi ha un elector per família, és a dir el cap de casa. Per ser elegit cal ser de bona vida, bona moral, no deure diners a la parròquia i tenir força patrimoni per respondre de la seva gestió. La creació d'un cos de policia el 1931, amb un cap i sis agents —un per cada parròquia—, va ser una altra de les reformes necessàries. L'arribada de centenars de treballadors de FHASA en una població d'uns cinc mil habitants havia posat de manifest la necessitat d'un ordre públic modern, que el sometent tradicional ja no podia garantir.

TRIBUNAL DES COURS

Premier rang (assis), au centre : M. Romeu, Viguier de France; à sa droite : M. Casagran, juge des appellations; à sa gauche : M. de Llorens, Viguier épiscopal. — Second rang (debout), à gauche : M. S. Tomas, Bayle Episcopal; à droite : M. B. Calvo, Bayle Français; au centre : M. J. Picart, greffier.

5. La política de beques: construir el futur des de l'educació

Una de les eines de poder més intel·ligents i duradores de Charles Romeu va ser la gestió de les beques per a estudiants andorrans a França. L'objectiu era clar: formar joves andorrans en institucions franceses perquè tornessin al país com a mestres i difonguessin la cultura i la llengua franceses, i enfortir així alhora la seva influència.

Des de ben aviat, Romeu va supervisar personalment els expedients dels becats, examinant el seu origen familiar, la seva lleialtat a França i les seves capacitats intel·lectuals. Feia un seguiment estricte del seu rendiment: exigia informes mensuals sobre la salut, l'actitud i els resultats de cada estudiant.

L'any 1890, una delegació andorrana va anar a Perpinyà per demanar els mateixos privilegis per a les noies. Romeu va estudiar amb cura els expedients femenins, com el de Pilar Maestre, filla d'Isidoro Maestre, dit Nyerro, un home lleial a França, o el de Concepció Huguet de Sant Julià, totes dues becaades el 1891 per estudiar al Collège de Besiers.

Amb els anys, Romeu va constatar que les beques atorgades als cabalers no tenien el resultat esperat perquè la majoria no tornaven al país, com en el cas de Rossell, que va emigrar a Amèrica, o el de Moles, que es va establir a Bordeus com a farmacèutic. Va defensar, per tant, que les beques s'atorguessin preferentment als hereus, que tenien més motius per retornar i contribuir al país.

De fet, Benito Mas, fill de l'antic conseller Mas-Oros, va ser el primer becat que va obrir l'escola francesa d'Encamp per a nois. Les senyoretes Huguet i Maestre ja ensenyaven a les escoles per a nenes d'Andorra la Vella i Sant Julià, i van materialitzar així l'objectiu de Romeu d'estendre l'educació francesa per tot el territori.

6. Diplomàcia cultural: Andorra al món

Charles Romeu no concebia el seu càrrec com un simple exercici d'autoritat administrativa. Era, a la vegada, un ambaixador cultural d'Andorra, convençut que donar a conèixer el país al món exterior era una manera de garantir-ne la supervivència i la projecció. A través del seu savoir-faire, va propiciar que escriptors, viatgers i intel·lectuals escriguessin sobre Andorra, posant a la seva disposició tota la informació necessària i acompanyant-los en els seus viatgers per les valls.

El seu amic Jean-Auguste Brutails, arxivista departamental i gran coneixedor d'Andorra, va publicar el 1904 una obra de referència sobre el país, en la qual va reconèixer que Charles Romeu hi havia donat una de les millors parts de la seva ànima i de la seva vida. Gaston Vuillier, el viatger i il·lustrador, va fer un retrat de Romeu que avui es conserva com una de les poques imatges visuals d'aquella època.

El gran moment de la diplomàcia cultural de Romeu va ser l'Exposició Universal de París de 1889. En col·laboració amb Franz Schrader, va coordinar la participació d'Andorra en el certamen, seleccionant productes típics —aigües sulfuroses, vi ranci, mel, tabac, minerals, eines i objectes artesans— que van ser exposats en dues vitrines a la galeria d'Indústries Diverses del Champ de Mars. Aconseguir que trenta-dos milions de visitants poguessin conèixer l'existència d'Andorra va ser, en si mateix, un triomf.

L'esforç va tenir la seva recompensa: Andorra va obtenir una medalla de bronze en el centenari de la Revolució Francesa, al grup V, classe 41, de productes d'explotació de mines i metal·lúrgia. Una llàstima que la medalla s'extraviés i no la puguem admirar avui en dia. L'experiència va ser tan positiva que Andorra va repetir presència

a l'Exposició Universal de 1900, de nou sota la supervisió de Charles Romeu i de Franz Schrader.

El 1891, Romeu va gestionar també una consulta sobre la creació d'un consolat andorrà a Bordeus. La seva resposta va ser clara: el Govern francès no considerava els andorrans com a “estrangers” i, per tant, no veia necessitat d'uns consolats que fins llavors no havien existit. Totes les sol·licituds prèvies en aquest sentit havien estat denegades.

7. La persona: poeta, fotògraf i home de bé

Més enllà de la seva funció institucional, Charles Romeu va ser un home de cultura en el sentit més ric del terme. Poeta, va guanyar el 1896 un clavell a l'Académie des Jeux Floraux de Tolosa amb el poema “Fleurs de Neige”.

Va publicar escrits sobre Grècia i va traduir al francès l'obra de Pere Coromines *La vida austera*. La seva vena poètica també apareixia en alguns dels discursos que pronunciava al Consell General d'Andorra.

FLEURS DE NEIGE

IDYLLE

QUI A OBTENU UN GILLET ;

Par M. CHARLES ROMEU, viguier de France en Andorre.

Vers neev.

Sur les hauteurs du mont dont la glace éternelle
Recouvre le sommet de son manteau d'acier,
Il éclot, chaque année, à la saison nouvelle,
De pâles fleurs qui sont la flore du glacier.

Mélancoliques fleurs aux couleurs virginales,
Éprises de clarté, ne vivant que d'air pur,
Craintives, on les voit entr'ouvrir leurs pétales
Dans un rayonnement de soleil et d'azur.

Sur elles, des hivers a passé l'avalanche ;
Sur elles, en été, darde un soleil de feu ;
Elles ne meurent point, et leur corolle blanche
Conserve, en sa candeur, un reflet du ciel bleu.

.
.

C'est ainsi que, parfois, au déclin de la vie,
Malgré l'effort mortel du souffle des autans,
Fleurit le « souvenir » — éclosion bénie !
Dans notre cœur glacé sous la neige des ans.

Et nous sommes émus devant le gai cortège
De ces beaux jours lointains qui nous viennent revoir...
— Souvenirs ! souvenirs !! vous êtes « fleurs de neige »
Tristes comme un regret, douces comme un espoir !

Romeu parlava català amb naturalitat, cosa poc habitual en la seva posició social i en el seu temps. Aquesta capacitat li va permetre establir una connexió genuïna amb la gent d'Andorra, que l'apreciava per la seva proximitat i per la seva voluntat de comprendre i respectar les tradicions del país.

Charles Romeu va ser un fotògraf aficionat abans que la fotografia fos un hàbit generalitzat. Alguns dels seus clixés de l'Andorra de finals del segle XIX constitueixen avui documents d'una gran valor historicoetnogràfica, i mostren amb tota la seva cruesa la duresa de la vida andorrana de l'època.

La humanitat de Romeu es manifestava també en gestos de generositat molt concrets. Des de 1892, rebia a Prada visites d'andorrans en situació d'indigència que necessitaven ajuda per tornar al seu país, ja fos pagant el tren fins a Perpinyà, ja fos sufragant el viatge de Prada fins a la Guingueta. Durant un temps, ho havia pagat de la seva pròpia butxaca com a obra de beneficència, fins que la veu va córrer i les demandes es van multiplicar. Llavors es va veure obligat a escriure al delegat permanent per demanar que es preveïés una partida específica en el pressupost.

Durant la Primera Guerra Mundial, Romeu i la seva esposa Suzanne van posar en marxa a Prada el Dispensari Departamental d'Higiene Social per als ferits de guerra, i van ser membres del Comitè Tripartit del Control de Cures a les víctimes del conflicte. La seva candidatura a la Medalla de la Reconexença Francesa, malauradament, no va prosperar.

8. La vida personal: amors i pèrdues

Charles Romeu va trigar a casar-se. Ho va fer als quaranta-un anys, el 5 de setembre de 1895, amb Eugénie Lafabrègue (Barcelona, 1869 – Prada de Conflent, 1896), filla d'una família de banquers pradenca i neta de l'empresari Amadeu Cros, un dels fundadors de la indústria química catalana. La parella va passar la lluna de mel a Barcelona, on Eugénie havia nascut.

La felicitat va durar poc. Nou mesos després del casament va néixer la seva filla Cécile, que va morir al cap de poques hores de néixer. Eugénie va morir

tres setmanes més tard, de resultes del part. La doble tragèdia va deixar Romeu vidu i sense filla en un any.

*Eugénie Lafabrègue - Fons Família Raison.
Col·lecció Ludmilla Lacueva Canut.*

El 1915, Romeu es va tornar a casar, amb Marie Faurie (1875-1943), anomenada Suzanne, filla il·legítima d'una bugadera de família humil. L'entorn social de Romeu no li va perdonar aquesta elecció: la família i els cercles benestants de Prada van rebutjar Suzanne, i deien que la primera esposa "estava molt bé" però la segona era un "chameau". Es conta que Suzanne va intentar guanyar-se la confiança de les criatures de la família amb caramels, però les mares els feien llençar quan sabien qui els els havia donat. L'afer de l'herència d'Eugénie Lafabrègue va tensar la relació amb la família de la primera esposa: el seu avi Amadeu Cros va reclamar

l'herència arran del segon casament de Romeu. En no haver tingut descendència, Romeu va poder conservar els seus béns. La seva neboda Gabrielle Lafabrègue, però, va mantenir amb ell una relació cordial que va contribuir a cicatritzar les ferides.

*Gabrielle Lafabrègue – Fons Pol Pijoan.
Col·lecció Ludmilla Lacueva Canut.*

Malgrat tot, Romeu va estimar Suzanne fins a la seva mort, i la fidelitat va ser mútua. Quan Romeu estava moribund, era Suzanne qui escrivia les cartes i informes que li dictava. I va ser ella qui va fer instal·lar les plaques de la tomba que han preservat la seva memòria, la frase explosiva que va voler gravar per a l'eternitat.

9. Reconeixements i condecoracions

La trajectòria de Charles Romeu va ser reconeguda per l'Estat francès en diverses ocasions. El 1890,

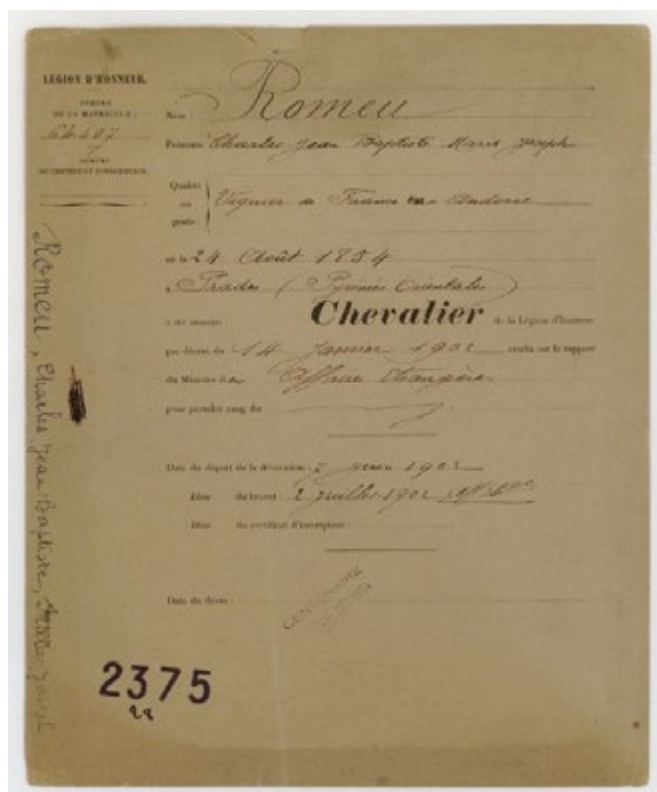
el ministre Léon Bourgeois li va atorgar el ruban violet —les Palmes d'Officier d'Académie— en reconeixement dels seus serveis a l'ensenyament i la difusió de la cultura francesa al món. En la cerimònia d'entrega, Bourgeois va felicitar Romeu per la seva dedicació intel·ligent a l'Administració francesa, per haver fet desaparèixer les idees preconcebudes que existien contra ells i per haver enaltit el prestigi de França en el seu àmbit.

1928 - D'esquerra a dreta: Sr. Picard, secretari general del Consell; Sr. Joan Canturri, conseller general; Charles Romeu, veguer francès, i Agustí Coma, subsíndic.

El 1902, Charles Romeu va ser nomenat Cavaller de la Legió d'Honor. El 1922, es van fer gestions per promoure'l al grau d'Oficial de la Legió d'Honor, però no van prosperar per la limitació del nombre de creus disponibles. Malgrat aquesta frustració, Romeu va continuar exercint el seu càrrec amb la mateixa dedicació.

La primera medalla que porta Charles Romeu en la fotografia és la d'Andorra com a veguer. Mentre exercien el càrrec el cordó era de color daurat. En finalitzar es canviava per un de tricolor. D'una banda hi havia la imatge de la Verge de Meritxell i de l'altra l'escut d'Andorra.

Fotografies d'Adrià Espineta.

10. La caiguda: Carbonell i els últims anys

L'any 1931, quan Romeu tenia setanta-set anys i en feia quaranta-quatre que era al càrrec, van arribar les dificultats que anirien erosionant la seva salut i la seva moral fins a la mort. L'arribada de centenars de treballadors de la FHASA a una Andorra de cinc mil habitants havia creat una situació de tensió que requeria mesures d'ordre públic. París va enviar Paul Larrieu, Maréchal de Logis, per formar la policia del país, sense consultar Romeu. Les autoritats andorranes i la Mitra van veure amb suspicàcia aquesta presència francesa, interpretant-la com una possible preparació d'una invasió del territori.

Però el veritable calvari va arribar amb el nomenament d'un veguer adjunt: Joseph Carbonell. Aquesta figura no estava prevista en els usos i costums andorranos, i ni la Mitra ni les autoritats el van acollir de bon grat. Carbonell, que contràriament a Romeu tenia residència permanent a Andorra, va aprofitar la seva presència per enviar informes alarmistes i desfavorables al delegat permanent Taviani, que contravenien completament la versió de Romeu. Pel que sembla, va obtenir el suport del delegat permanent i va atacar Romeu a través de la premsa amb notícies difamatòries.

Joseph Carbonell amb la periodista Irene Polo.

Les relacions entre els dos homes van deteriorar-se ràpidament. Carbonell va començar a enviar els informes directament a la Delegació Permanent sense passar per Romeu. El batlle francès i el secretari van refusar de col·laborar amb Carbonell, que donava ordres contradictòries. El mateix síndic general va demanar formalment que Carbonell fos retornat a França. Els andorranos es van posar del costat del seu veguer estimat.

Malalt i esgotat, Romeu va continuar lluitant. Fins als últims dies de vida va dictar cartes a Suzanne per a les autoritats, defensant el seu honor i la seva obra. Va morir el 5 de març de 1933, com a últim acte d'un home que havia identificat la seva vida amb la d'Andorra.

Suzanne va fer gravar aquestes paraules a la làpida de la tomba del seu marit:

Mort víctima del més menyspreable dels seus conciutadans.

*Tomba de Charles Romeu a Prada de Conflent.
Fotografia de Ludmilla Lacueva Canut.*

I va desencadenar un escàndol que va sacsejar la comunitat, i Carbonell s'hi va sentir perfectament al·ludit. Sembla que durant un temps es va posar ciment sobre la inscripció per amagar-la, però les paraules van sobreviure. Algú va netejar-ho i la frase es conserva avui en dia, malgrat el llarg abandó de la tomba.

*Tomba de Charles Romeu a Prada de Conflent.
Fotografia de Ludmilla Lacueva Canut.*

11. Llegat i memòria: recordar Romeu és entendre qui som

La tomba de Charles Romeu al cementiri de Prada de Conflent és un document excepcional. Dues plaques de marbre —una que recull el seu currículum i afirma que va ser plorat per tot un poble, l'altra que acusa de manera explícita el responsable de la seva mort— constitueixen un testimoni únic de la seva vida i del seu temps. El bust que hi va fer l'escultor Raymond Sudre en perpetua la memòria física.

El llegat de Charles Romeu és múltiple. Com a constructor, va deixar a Andorra infraestructures fonamentals: les carreteres, el telègraf, la línia postal, el cos de policia, entre d'altres. Com a jurista, va contribuir a modernitzar el sistema de justícia i la regulació notarial. Com a defensor de l'ensenyament, va gestionar la política de beques que va formar la primera generació de mestres andorrans del segle XX. Com a diplomàtic cultural, va posar Andorra al mapa europeu a través de l'Exposició Universal de París i les nombroses publicacions i llibres. I com a persona, va deixar

el record d'un home just, generós i profundament identificat amb el bé comú del país que havia adoptat.

Un dels seus discursos, pronunciat a la Casa de la Vall el 1918, condensa millor que cap document la seva visió d'Andorra:

Sí, Visca Andorra. I més, per que visca, és precís conservar-la i mantenir-la en aquella situació que li ha valgut la seva llibertat secular, assegurar-la per la garantia dels seus prínceps. Que els bons andorrans, que sou tots, no descuidin mai que la salut i la prosperitat de les Valls estan estretament lligades a aquesta doble acció tutelar. Sí! Andorra viurà, sempre que conservi intacta la seva constitució tradicional i el respecte a l'Autoritat Superior, a qui incumbeix la defensa i la protecció del seu dret, dels seus privilegis, de la seva vida.

12. Conclusió

Charles Romeu va ser molt més que un funcionari francès destinat a un territori de muntanya. Va ser un mediador entre dos mons, un pont entre la tradició andorrana i la modernitat republicana, un home que va fer seva una causa que no estava obligat a estimar i que, en fer-ho, va transformar profundament el país que li havia estat encomanat.

La seva llarga vida al servei d'Andorra, quaranta-set anys ininterromputs, és en si mateixa una prova de fidelitat excepcional. Però el que en fa una figura veritablement singular és la qualitat humana d'aquell servei: la sensibilitat pels pobres, el respecte per les tradicions, la passió per la cultura, la lleialtat als seus i la valentia de defensar el que creia just fins al darrer alè.

Jean-Auguste Brutails no s'equivocava quan escrivia, a principis del segle XX, que Andorra ho seria tot per a Romeu. I tampoc s'equivocava Charles Romeu quan profetitzava, l'any 1932, que el turisme portaria la prosperitat a Andorra.

Reconèixer la seva figura avui és, alhora, un acte de justícia i una invitació a comprendre millor d'on venim.

*Charles Romeu a la porta de la Casa de la Vall.
Fotografia de Guillem de Plandolit.
Arxiu Nacional d'Andorra.*

